

JURIJ PEROVŠEK¹

Ruski begunci in pogledi slovenske politike na Lenina ob njegovi smrti

Izvleček: Lenina so v celotnem slovenskem političnem prostoru ocenjevali kot izjemno osebnost svetovne zgodovine. Taki poudarki so bili najbolj pogosti ob njegovi smrti, 21. januarja 1924, ko so se na Slovenskem najceloviteje izrekli o voditelju ruske boljše-vistične revolucije. V njegovo revolucionarno delo so se poglobili v vseh slovenskih političnih taborih – katoliškem, liberalnem in marksističnem. Revolucionarni del marksističnega tabora ga je pozdravljajal, za njegov nerevolucionarni del pa je bil Lenin mož razkola in sovraštva, velik v dejanju in silen v rušenju, postavljenem zunaj veljavnih moralnih zakonov. Podobno so menili liberalci, za katere je Lenin predstavljal svet, zrasel iz revolucije, ki usodno ogroža obstoječe razmerje družbene in politične moči. V katoliškem taboru so ga nekako občudovali. Seveda je bil zanje diktator, demonski genij z etičnim nagibom socialne pravičnosti, sloneči na zanikanju posameznika ter brezobzirni, ateistični, “džingiskansko” krvavi marksistični revoluciji. A imeli so ga tudi za moža dejanj ter energije, ki ga ne prekašata ne Peter Veliki in ne Napoleon. Šteli so ga med največje slovanske osebnosti. To je bilo v času, ko je slovenski politični katolicizem v komunizmu še videl družbeni pojav, ki lahko tudi drugim socialnim gibanjem ponudi nekatere družbene in gospodarske rešitve.

Sredi dvajsetih let so v slovenski politiki poudarili izjemnost Leninovega pojava in njegov skrajni revolucionarni nastop, zrasel iz

¹ Dr. Jurij Perovšek, znanstveni svetnik, je raziskovalec na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani. E-naslov: jurij.perovsek@inz.si.

velikanske politične sposobnosti ter neusmiljenega nadgrajevanja doseženega cilja. Izrazili so tudi zgodovinsko razumevanje razvoja, ki je utemeljil nastale razmere. Dejstva, ki so se v Rusiji zgodila, so sprejemali taka, kot so bila, s tem pa so živeli tudi ruski begunci, ki so svoj drugi dom našli na zahodnem robu slovanskega sveta.

Ključne besede: Lenin, revolucija, slovenska politika, izjemna osebnost svetovne zgodovine, demonski genij

UDK: 323: 341.43(47)“192”

Russian Refugees and Posthumous Evaluation of Lenin in Slovenian Politics

Abstract: Throughout the Slovenian political arena, Lenin was seen as an extraordinary world-historical figure. This was emphasised most frequently on the occasion of his death (21 January 1924), which prompted the most comprehensive Slovenian statements about the leader of the Russian Bolshevik revolution. Lenin's revolutionary work was analysed by all three Slovenian political camps: Catholic, Liberal, and Marxist. The revolutionary part of the Marxist camp welcomed it, while its non-revolutionary part perceived Lenin as an embodiment of schism and hatred, a man of great deeds and terrifying destruction, standing outside all accepted moral laws. The opinion of the Liberals was similar: for them, Lenin represented a world born from revolution, fatally threatening the existing balance of social and political power. The Catholic camp, on the other hand, harboured for him a peculiar admiration. To be sure, he was seen as a dictator, a demonic genius ethically inclining towards a social justice which was based on the denial of individualism and on a ruthless, atheist, 'Genghis Khan-like', bloody Marxist revolution. However, he was also perceived as a man of action and energy, unmatched by either Peter the Great or Napoleon, and counted among the greatest Slavic personages. This was taking place at a

time when the Slovenian political Catholicism still credited communism with an ability to provide certain social and economic solutions for other social movements as well.

The Slovenian politics of the mid-1920s emphasised both the extraordinary nature of the Lenin phenomenon and his radical revolutionary acts, which sprang from a monumental political ability and relentless pursuit of the envisioned goal. This emphasis was accompanied by an understanding of the historical forces underlying the past events. The developments in Russia were accepted as facts, and this was what the Russian refugees had to come to terms with as they looked for a new home on the western edge of the Slavic world.

Keywords: Lenin, revolution, Slovenian politics, world-historical figure, demonic genius

Uvod

Begunci, ki so se po revolucionarnem preobratu v Rusiji in razburkanem času, ki mu je sledil, zatekli v tujino, so se tam srečali s povsem novim življenjskim položajem. Poleg bolečine ob izgubi domovine in dotedanjega družbenega ter političnega statusa so se morali soočiti z vrsto drugačnih okoliščin, ki so opredeljevale njihovo nadaljnjo bivanjsko pot. Ob tem je ruski begunski spomin na nekdanjo domovino odločilno zaznamovala njena spremenjena stvarnost. Poosebljal jo je boljševistični voditelj Vladimir Iljič Uljanov – Lenin, o katerem je govoril ves svet. O njem je tekla beseda tudi v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljevina SHS) in v njenem okviru prav tako na Slovenskem. Kakor drugod so se ruski

begunci tudi tu srečali z različnimi pogledi na dejanskega in simbolnega povzročitelja njihove tedanje usode.

Marksisti o Leninu

Lenina so v celotnem slovenskem političnem prostoru ocenjevali kot izjemno osebnost svetovne zgodovine. Taki poudarki so bili najbolj pogosti ob njegovi smrti, 21. januarja 1924, ko so se na Slovenskem do tedaj najceloviteje izrekli o voditelju ruske boljševistične revolucije. Pri tem je bilo presenetljivo, da so se v Leninovo osebnost in delovanje najmanj poglobili njegovi idejni privrženci – komunisti. Očitno so menili, da je dovolj, če ga ocenijo kot največjega teoretika revolucionarnega socializma, Mojzesa, ki je delavstvu pokazal pot v objubljeno deželo, svojega velikega učitelja in poveljnika revolucionarne armade. Spomnili so še, da ga je vodil duh uničenja vsega in da je bil človek, ki ni poznal nobene ovire, nobene dvoma, nobene težave. Zgraditve III. internacionale si ni zamislil iz mrtvega lesa in opeke, temveč iz železa in betona.²

Ob Leninu so se ustavile tudi *Delavske novice*, glasilo nekdanjega sekretarja Pokrajinskega sveta Komunistične partije Jugoslavije Lovra Klemenčiča, ki so ga leta 1923 izključili iz komunističnih vrst.³ Poudarile so, da je umrl največji duh ruske revolucije, ki je s svojo energijo in voljo ustvaril rusko sovjetsko republiko. Ta je danes močnejša kot kadar koli. “To je Lenin dočakal in lahko mirno zatisnil oči.”⁴ Leninu so posvetile še članek, v katerem je avtor “Ruski” poudaril naslednje pridobitve oktobrske revolucije pod njegovim vodstvom: grožnjo imperializmu, ki je prispevala k hitrejšemu koncu svetovne vojne, vpliv na razmah osvobodilnega boja zasužnjjenih in

² “Lenin”, “Življenje in delovanje sodruga Lenina”, *GS*, 25. 1. 1924, 1, 2.

³ O tem podrobneje Perovšek, 2012, 67–69.

⁴ “Vladimir Iljič Uljanov Lenin mrtev”, *DN*, 25. 1. 1924, 1.

potlačenih narodov, oživitev mednarodnega delavskega gibanja, prebuditev mrtvih sil in latentnega bogastva Rusije v njeno bujno ustvarjanje, ukinitvev vseh fevdalnih ostankov in s tem rešitev agrarnega vprašanja, ter nacionalizacijo velike industrije in velikih denarnih zavodov, ki je Rusijo rešila iz krempljev zahodnoevropskega imperializma. Avtor je še opozoril, da bo Leninov vpliv na razvoj človeštva objektivno in izčrpno pokazala šele zgodovina. Pripomnil pa je, da je lahko dober opazovalec videl "iz njegove izrazite fizionomije, potencial izredne intuicije, energije in doslednosti, ki ga dosežejo geniji le po dolgotrajnem, neumornem, požrtvovalnem delu za blagor občestva in napredka".⁵

V okviru marksističnega tabora so se Leninu bolj posvetili na socialnodemokratski oziroma socialistični strani. T. i. Bernotova skupina, ki je delovala zunaj Socialistične stranke Jugoslavije (SSJ) in je ohranjala socialnodemokratsko kontinuiteto, je opozarjala predvsem na odgovornost, ki zadeva Leninove častilce. Od njih je zahtevala dejansko pripravljenost slediti njegovi politični akciji. Bernotovci so namreč verjeli, da bi, če bi bilo Leninovo delo zmožno odrešiti proletariat, ali če bi bil proletariat že odrešen po njegovi zaslugi, množice – masa – tudi že izvršeno odrešenje uničila, kakor so kristjani uničili odrešitev, ki jo je izvršil Jezus. "Kajti s tem, da so ga napravili za Boga, so se otresli dolžnosti posnemati ga." To je tudi nevarnost, ki ogroža uresničevanje Leninovega hotenja. Bernotovsko glasilo *Naprej* je zapisalo, da bo zato masa odgovorna, "če bo tudi Ljeninovo delovanje enako neplodno, kakor Jezusovo. V tebi sami je odrešenje, je učil Jezus, sama se moraš rešiti, je učil Ljenin; oba sta se pa svojega nauka tudi zvesto držala. Tudi ti (masa – op. J. P.) ponavljaš dan na dan Marksove besede, da je rešitev proletariata le v delu proletariata samega, toda nič ne storiš za to rešitev,

⁵ Ruski, "V. I. Uljanov Lenin", *DN*, 14. in 21. 2. 1924, 2-3.

tvojega dela manjka. (...) Jezus je učil, da si moraš odrezati prst, ki te pohujšuje, Ljenin je učil, da se moraš odreči oportunitizma, če te zavira pri napredku – oba sta bila revolucionarja, ker sta izvršila, kar sta za prav spoznala.”⁶

Ob zahtevah po razredni doslednosti so na nerevolucionarni strani delavskega gibanja opozorili tudi na vprašanje, kako vrednotiti dejanja, ki so Lenina postavila za predbojevnika marksizma. To oznako so mu dali v slovenski pokrajinski organizaciji SSJ. Po njenem prepričanju je Leninu pot kazala demonska sila, kje je tisto polje, kjer je padla na rodovitna tla in izvršila zgodovinsko delo, in kje polje, kjer je morala pasti kot seme na kamen, pa bo lahko pojasnila le zgodovina. Ob Leninovem pojavu namreč molčijo merila našega razuma in veljavnih moralnih zakonov. Vseeno pa so socialisti ocenili, da je bil Lenin, diktator sovjetske Rusije, mož razkola, mož sovraštva, hraber in velik v dejanju, silen v rušenju, “pravo posebljenje dobe, ki je vrgla od sebe doktrino, logiko in vse razloge in stopila z demonsko silo k dejanju”. Ali so bili on in njegov ožji krog veliki tudi v graditvi, bo pokazal čas.⁷

Liberalci o Leninu

S pomikanjem od marksističnega k liberalnemu in katoliškemu taboru⁸ se srečamo s čedalje bolj obširnimi in poglobljenimi raz-

⁶ “Ljenin – Jezus – masa”, *N*, 27. 1. 1924, 1.

⁷ “Lenin umrl”, *So*, 28. 1. 1924, 1.

⁸ Ob Leninu so se kratko ustavili tudi zunaj tradicionalnih slovenskih političnih taborov. Združenje slovenskih avtonomistov ga je ocenilo kot eno od največjih osebnosti moderne dobe. (“Dnevne vesti. *Vodja ruskih komunistov Lenin*”, *A*, 26. 1. 1924, 2.) Podobno je menila tudi vsedržavna Narodna radikalna stranka (NRS) na Slovenskem. Zanj je bil ena najmarkantnejših osebnosti v svetovni zgodovini, mož dejanja in silne energije, s katero je obdržal na površju sovjetsko Rusijo. “Njegova priljubljenost pri širokih masah je bila radi njegove nesebičnosti, osebne skrom-

mišljanji o voditelju boljševiškega prevrata v Rusiji. Tako, kot je bil Lenin za ruske begunce simbol za njihovo spodneseno življenje, je za nemarksistični pol simboliziral njegovo radikalno nasprotje. Predstavljal je svet, ki je zrasel iz revolucije, ta pa je za večino slovenske (in svetovne) politike usodno ogrožala obstoječe razmerje družbene in politične moči. Marksisti so ga želeli porušiti, drugi pa na podlagi razjasnjene zavesti o svojem nasprotniku, ohraniti.

Če se najprej posvetimo tedanjemu prvemu nasprotniku boljševizma, ki ga je najbolj vznemirjala gmotna plat revolucionarne družbene in politične usmeritve – liberalizmu –, je bil zanj Lenin “veliki mojster revolucije”. Meščanski del liberalnega tabora mu je priznaval veliko politično razsežnost, železno voljo in vidno mesto v zgodovini človeštva, ki ga bodo lahko povsem razčlenile in nepristransko ocenile šele poznejše generacije. Štel ga je med največje slovanske osebnosti. Hkrati pa je opozarjal na njegovo fanatično prepričanje in skrajno anarhistično radikalno teorijo komunizma. Tako je pisalo ljubljansko *Jutro*, vodilno glasilo slovenskega dela vsedržavne Jugoslovanske demokratske stranke (JDS) – najmočnejše liberalne politične organizacije na Slovenskem.⁹ V njej so se o Leninu precej

nosti brezmejna. Lenin je bil genij, kar mu bodo tudi njegovi največji nasprotniki priznali.” (“Lenin umrl”, *R*, 28. 1. 1924, 3.) O Leninu je pisal tudi *Narodni dnevnik*, ki so ga v začetku leta 1924 ob svojih političnih glasilih ustanovile obnovljena liberalna Narodno napredna stranka, slovenska organizacija NRS ter liberalni Samostojna kmetijska in Narodno socialistična stranka. Gibalna sila *Narodnega dnevnika* je bil nekdanji liberalni “starin”, od pomladi 1924 pripadnik NRS, dr. Vladimir Ravnihar. *Narodni dnevnik* je Lenina označil za močno osebnost in velikega doktrinarja, ki ga je vodila neizprosna doslednost, s katero je osvobodil ruski narod vseh spon, zato da mu je pozneje nadel še močnejše vezi. (“Ob smrti Ljenina”, *ND*, 24. 1. 1924, 1).

⁹ “Lenin umrl”, *J*, 23. 1. 1924, 2.

razpisali. To sta storila mariborsko glasilo JDS *Tabor* oziroma "Ignotus", avtor članka, ki ga je *Tabor* objavil o Leninu.

Po "Ignotusu" je bil Lenin drugi Peter Veliki, izpolnjevalec revolucionarnih sanj, ki so v ruski duši tlele vse zadnje stoletje. Njegovo osebo obdajata prekletstvo in oboževanje. To je dokaz, da je bil velik in da nič več ne izbriše njegovega imena. Njegovo ime bo ostalo kot simbol časa in dogodkov, ki bodo tudi za poznejša stoletja imeli važnost in pomen.¹⁰

"Razumemo, zakaj Lenina preklinjajo in zakaj ga obožujejo," je pisal "Ignotus". "Toda zgodovine ne smemo meriti po osebnih simpatijah in antipatijah. Kako strastno je Evropa približno pred sto leti mrzila Napoleona! Izgledal ji je kot krvolok, ki je zakrivil neizmerno gorja, vrgel stotisoče ljudi v prezgodnji grob, opustošil deželo in uničil milijone eksistenc. Koliko zla je povzročil domovini in koliko zla ostali Evropi! – Kdo pa danes sovraži Napoleona? Kdo vprašuje, zakaj je moralo biti tako in čemu se je pojavil Napoleon? Ali more človek urediti preteklost po lastnem ukusu in po svojih nazorih?"¹¹

"Ignotus" je na boljševidično revolucijo gledal kot na stvar preteklosti in zgodovine. "Tudi ona je eden izmed pojavov, pred katerimi je človek tako brez moči[,] kakor pred potresom ali pred velikimi epidemijami." Ko se je leta 1917 revolucija razmahnila v vsem svojem obsegu, je bilo Leninovo ime znak, okoli katerega se je zbrala revolucionarna vojska. Lenin je bil gonilna moč ogromnega socialnega vrtinca, ki je na razvalinah tradicionalnega ruskega imperija ustvaril novo državo s povsem novo družbo in gospodarskimi temelji, ki so do tedaj živeli le v teorijah.¹²

¹⁰ Ignotus, "V. I. Uljanov-Lenin", *T*, 25. 1. 1924, 1.

¹¹ Prav tam.

¹² Prav tam.

Koliko je to uspelo, pa je drugo vprašanje. O tem se še ne da soditi, ker ena generacija ne more oceniti svoje dobe. Pozna samo danes in včeraj, ne pozna pa jutrišnjega dne in ne ve, kaj bo ta prinesel. "Ignotus" je tu vprašal, kdo je dosegel svoj cilj, katero gibanje, katera revolucija? Ali ga je doseglo krščanstvo? Ali ga je dosegla velika francoska revolucija ali ruska komunistična revolucija? Odgovoril je, da mora pri tem vprašanju moderni človek zavreči staro jezuitsko geslo, *če je cilj svet, je vsako sredstvo sveto*. In Leninu so bila sredstva podrejena cilju, tu in tam neizogibna, tu in tam docela zgrešena. Predvsem pa so se jih boljševiki cinično posluževali za dosego svojega cilja. Napeljali so revolucionarni nagon množic na svoj mlin – "Lenin je postal diktator ruske komune, 'rdeči car'. Začela se je strahotna meščanska vojna, ki je dosegla vrhunec v nastopu lakote in ljudožerstva. Vse, kar je bilo pred tem in kasneje, tvori zgodovino ruske boljševiške države. Lenin je bil skupaj s Trockim spiritus agens in je tudi sokrivec vseh strahot. Priznati pa je treba: prilastil si ni ničesar, ni se bogatil, tako kot srednjeveški diktatorji."¹³

Drugačen pa je bil njegov vpliv na zrevolucionarizirane množice. Boljševiki so v njem imeli "najaktivnejšo baterijo, ki je bila v stanu raziskriti tisoče duhov in pretvoriti ovce v grabežljive volkove". In tako bo "vesoljni zemeljski proletariat (...) v njem [častil] svetnika svoje trdno organiz.[irane] cerkve. Ljudje izven te cerkve pa bodo stali na njegovem grobu s čustvi, ki navdajajo nekatoličane na grobu Ignaca de Lojola, neukrotljivega fanatika ideologije, ki je tudi hotela osrečiti svet in napraviti človeka boljšega."¹⁴

Ob razumevanju za Leninov zgodovinski pojav in kritičnih ostéh, ki mu jih je namenil "Ignotus", so se o njem opredelili tudi v drugih liberalnih strankah. Stranka ljubljanskih liberalnih pridobi-

¹³ Prav tam.

¹⁴ Prav tam.

tnih krogov, Narodno napredna stranka (NNS), je menila, da je s svojo magično osebnostjo povzročil največjo revolucijo svetovne zgodovine. A to ne bi bilo mogoče, če ne bi pred svetovno vojno izklesal teoretične ideologije boljševističnega gibanja, ki jo sedaj srečujemo v praksi ruske sovjetske države.¹⁵

Leninov teoretični oris je NNS predstavila skozi pogled na socialistično doktrino, ki naj bi se izčrpala pred prvo svetovno vojno. "Marxistične sentence o historičnem materijalizmu, o mehničnem razvoju kapitalističnega gospodarskega reda k socialističnemu so se ponavljale kot zadnja modrost nemških socialističnih učenjakov. Slovanska intuitivnost ter občutje realnih sil družabnega reda pa je Vladimirja Ljenina v tisti teoretični suši navdihnilo s popolnoma novo in izvirno socialno teorijo. Navezal [se] je na neke postranske stavke Marxovih del, v katerih piše ta veliki socialni pisec o pomenu revolucije za socialni in gospodarski razvoj. – Proti enostavnosti parlamentarnega principa je razlagal Ljenin, da si mora delovni narod, proletarijat s silo osvojiti državno oblast ter preko državne oblasti in z njeno neposredno pomočjo izvesti socialistično družbo bodočnosti. Ljenin je zavrgel principe demokratizma in zapadnega parlamentarizma", je poudarila NNS. "Njegova socijološka kritika teh pojavov je sila ostra in deloma točna. Marsikaj je pozneje uporabljal italijanski fašizem in kopiral idejno borbo proti parlamentarnemu in demokratičnemu principu po knjigah ruskega boljševika."¹⁶

Ker sta po Leninovem učenju demokratizem in parlamentarizem podvržena vplivu kapitala, je bilo po razumevanju NNS zanj nesmiselno čakati na pravično notranjo evolucijo. Svetovna vojna in zrahljanost starega družbenega in avtoritarnega reda v Rusiji sta Leninu omogočili, da je z lahkoto izvedel znane državne prevrate in se po-

¹⁵ "Vladimir Iljič-Uljanov-Ljenin", *SN*, 24. 1. 1924, 1.

¹⁶ Prav tam.

lastil ruske države. "Sledil je krvav obračun z vsemi grehi preteklosti. Boljševiki so iz načelnih vzrokov dovolili vsesplošen požig, razdejanje in uničenje takozv.[ane] meščanske kulturnosti in civilizacije, računajoč, da bo na razvalinah preteklosti sama od sebe vznikla socialistična družba bodočnosti."¹⁷ Medtem so organizirali sovjetsko obliko državnega življenja, ki je Leninova izrazita duhovna lastnina. Prihodnost pa bo pokazala, ali se politični parlament lahko nadomesti s strokovnim (sovjetskim – op. J. P.). NNS je menila, da ideja sama po sebi sicer ni slaba, a zahteva dolgoletno preizkušnjo.¹⁸

Jedro liberalnega pogleda na Leninovo delo pa je pokazal razmislek o uspehih njegove revolucionarne prakse. NNS je izjavljala, da mu je revolucionarni prevrat popolnoma uspel, poskus oblikovati socialistično družbo pa ponesrečil. Gospodarstvo je namreč pokazalo, "da se ravna po svojih notranjih silah in da tudi organizirana človeška in državna volja ne more iti preko teh notranjih razvojnih zakonov". Zmotnost in neizvedljivost socialističnih teorij se kaže v tem, da "ne vidijo pravega človeka pred sabo in (...) ne računajo z njegovimi povprečnimi razpoloženji in nagibi. Najracionalnejša produkcija ostane tudi v bodočnosti poslovna in zasebna, ker je kljub vsem izrastkom najcenejša, najpopolnejša in najpodjetnejša. Socijalna vprašanja pa bodo tudi v bodočnosti spadala v delokrog razvitega srčnega življenja." NNS je zato menila, da bo gospodarski razvoj v Rusiji šel v protisocialistični smeri, vendar bo usedlina socialnega čustvovanja iz boljševiške dobe učinkovala blagodejno in izravnavaajoče, da bodo v prihodnjem kapitalistično produktivnem razvoju Rusije premostili nevarna nesoglasja, ki jih vidimo na Zahodu. Tudi sovjetska oblika državnega življenja in vladanja se utegne razvijati v čisto socialno smer, ki ga na Zahodu ne poznamo.

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Prav tam.

To bi bila velika pridobitev, ker ni rečeno, da se mora državno in javno življenje nenehno ponavljati po enem kopitu.¹⁹

NNS je spregovorila tudi o boljševiškem odnosu inteligence in kmetov. Ta se je izrazil v strašni obsodbi ruske intelektualne preteklosti, temeljiti ozdravitvi nihilistične bolezni, ki je ruski narod z neko tajno, mistično silo potiskala v revolucijo in k asocialnosti. "Ruska revolucija je uničila stari ruski duh, deloma osvobodila poljedelca in mu dala svobodno politično življenje. (...) Koristila je predvsem v agrarnem in duševnem pogledu." Zgodovinsko vprašanje pa je, kaj je Lenin storil za človeštvo s svojim epohalnim gibanjem in ali imajo dejansko vrednost za obstanek družbe številne materialne in človeške žrtve, ki jih je prinesla in jih še bo rodila ruska revolucija.²⁰

V liberalnem taboru so bili posebej strankarsko organizirani tudi kmetje in delavci ter malomeščanstvo. Zajemali sta jih Samostojna kmetijska in Narodno socialistična stranka. Stranki Leninu nista bili naklonjeni. Kmetijci so ob njegovem odhodu kratko zapisali, da je z Leninovo smrtjo sovjetska vlada izgubila svojega poglavarja, ruski boljševiki svojega največjega misleca, rusko meščanstvo pa svojega največjega sovražnika.²¹ Narodni socialisti so o Leninu zapisali več. Zanje je bil predvsem izrazit zagovornik revolucionarne diktature, diktature poklicnih revolucionarjev, organiziranih v centralnem komiteju, obstoječem iz samih navdušenih, za vsako žrtev pripravljenih pristašev. Pri tem mora strankino vodstvo stati nad njenim članstvom, stranka pa nad narodom.²²

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Prav tam.

²¹ "Pregled tedenskih dogodkov. *Torek, dne 23. januarja : Ljenin umrl*", *KL*, 30. 1. 1924, 2.

²² "Vladimir Iljič Ljenin", *NP*, 26. 1. 1924, 1.

Kar zadeva druge plati boljševistične revolucionarne prakse, so narodni socialisti opozorili na propadanje ruskega gospodarstva in negativni vpliv revolucije zunaj Rusije. Z zablodami ruskega komunizma so se namreč razdvojile do tedaj enotne delavske stranke, kar je oslabilo odporno silo proletariata. Kot edini trajni uspeh revolucije pa so videli izvedbo agrarne reforme v agrarno zaslužjeni, fevdalni Rusiji. A to še zdaleč ne pomeni preoblikovanja kapitalističnega družbenega reda v socialističnega. Kljub ostremu načelnemu odklanjanju Lenina, pa so narodni socialisti priznali, da je bil mož, "ki je brez primere v zgodovini vodil gigantski boj za pravice delovnega ljudstva. Neposredno je njegova borba vplivala na razmere v vseh državah na svetu in pripomogla delovnemu razredu do uspehov, ki bi jih brez ruskega pritiska nikdar ne doseglo."²³

Katoliški tabor o Leninu

Najbolj zanimive, vsebinsko polne in zaznamujoče ocene pa so o Leninu izrekli v katoliškem taboru. Njegovi sicer nesporni idejni nasprotniki so ga nekako občudovali. Osrednje glasilo Slovenske ljudske stranke (SLS) *Slovenec* ga imel za največjega ruskega duhá po Petru Velikem, enega od najmarkantnejših pojavov moderne zgodovine človeštva. Seveda je bil zanj diktator, nosilec najbolj skrajnega marksizma, oblikovanega po ruskem načinu, in kot človek železne energije in discipline voditelj brezobzirne protikapitalistične revolucije. Toda za *Slovenca* je bilo pomembno njegovo delo za politično in gospodarsko vzpostavitev Rusije po končani protirevoluciji in zunanji intervenciji. Svoje poglede o Leninu je strnil takole: "Tudi največji nasprotniki bodo Vladimiru Ljenu priznavali uprav sekularen pomen: bil je genij. Brez njega bi bila divja, ne-disciplinirana in nebrzdana destruktivna narava Rusov jedva

²³ Prav tam.

prebolela veliko proticaristično revolucijo. Znal je podirati, pa tudi graditi; sonarodnjaki so mu prisojali matematični talent. Prav zato pa je bil na zunaj videti skoro brez srca. Toliko žrtev kot njegova revolucija ni zahtevala še nobena in ogromni potoki krvi zaznamujejo njegovo zmagovito pot. Filozof ni bil: Kanta značilno imenuje ‚hlapca buržuazije‘, kot pisatelj pomeni malo, njegove teorije ne zdržijo ostre kritike, toda svoje napake je vedno z vso odkritostjo javno priznaval in ni skrival velikih protislovij v svoji politiki. Bil pa je mož dejanja in glede energije ga ne prekašata ne Peter Veliki ne Napoleon. Kljub vsem zmotam in protislovjem se je v glavnem držal vedno ene smeri: sovjetske ideologije, naperjene proti juridični, birokratski in meščanski državi, ni veroval v evolucijo, marveč v revolucijo, nekak moderni Pugačov (Jemeljan Ivanovič Pugačov, vodja vstaje proti carici Katarini II., samooklicani car Peter III. – op. J. P.) in v tem oziru pravi Slovan; od Nemcev ima marksistično metodiko. Na ljudi je imel nepopisen, magičen, uprav demoničen vpliv; bil je psiholog in voditelj mas ter govornik, kakor jih zgodovina malo pozna. Velik v zmotah, je bil velik tudi v dobrem. Strašno pa kazi njegov značaj tisti tipični ruski inteligenčni ateizem, ki mu je po primeru svojih sodobnikov že zgodaj kot mladenič zapadel. Krasi pa ga zelo njegova velika nesebičnost in osebna skromnost, najlepša črta njegovega značaja in poleg odločnosti ključ do njegovih uspehov.”²⁴

Na enak način se je na Leninovo smrt odzvalo tudi drugo vidno glasilo SLS *Straza*, za katero je bila sicer značilna precejšnja ideološka ostrina. Po njej je umrl Lenin, ustanovitelj III. internacionale, oče in vodja ruskega proletariata, diktator Rusije, “rdeči car”, ali kakor ga še vse imenujejo. Spomnila je, da ime Lenin že sedem let vedno močnejše odmeva po celem svetu, a vendar se premnogi šele

²⁴ “Diktator Ljenin umrl”, *Sl*, 23. 1. 1924, 1.

sedaj, ob smrti tega znamenitega moža, magičnega voditelja množic, govornika, kakor jih zgodovina malo pozna, in najbolj radikalnega marksista, poglobljajo vanj. *Straža* se je takole: "Ljenu morajo tudi nasprotniki priznati velike zasluge in izredne vrline. Brez njega", je zapisala, "bi nedisciplinirana razkrajajoča ruska narava težko prebolela proticaristično revolucijo. Ljenu je znal in je tudi druge učil podirati a tudi graditi in kakorkoli je bil velik v zmotah, katere je pa vedno rad priznal in popravljaj, tako velik je bil tudi v dobrem. Poleg odločnosti, ki ga je vodila do velikih uspehov, ga je pa krasila tudi največja skromnost in nesebičnost. Bil je mož dejanj in v energiji ga ne prekaša ne Peter Veliki in ne Napoleon. – Ljenu moramo šteti med največje slovanske osebnosti. Njegova osebnost bo zavzemala v zgodovini človeštva vidno mesto, njen pomen bodo poznejše generacije lahko nepristransko ocenile."²⁵

Gornje pisanje glasil najmočnejše slovanske stranke lahko razumemo kot izraz tedanjih pogledov v SLS na komunizem, ko so v njem še videli družbeni pojav, ki lahko tudi drugim socialnim gibanjem ponudi nekatere družbene in gospodarske rešitve. O tem je pisal tudi strankin voditelj dr. Anton Korošec.²⁶ In tudi stranka je

²⁵ "Smrt Ljenu", *St*, 25. 1. 1924, 1.

²⁶ Perovšek, 2009, 251. – Kot se je spominjal član vodstva po uvedbi diktature kralja Aleksandra Karađorđevića (1929) razpuščene SLS, Janez Brodar, je Korošec slabo desetletje pozneje, leta 1932, o komunizmu dejal naslednje: "Komunizem je potrebno zlo! Jaz (Brodar – op. J. P.) mu ugovarjam in pravim: ,G. predsednik, jaz tega ne razumem. Ako komunizem dela zlo, ni potreben. Ako pa je potreben, ne sme delati zla! Dr. Korošec odgovori: ,Pa tako je! Kapitalizem se je v svetu za svoj kapitalistični privilegij poslužil orožja in tako so se tudi mase nižjega ljudstva organizirale in tudi prijele za orožje. Bodoča vojska, katera se že sedaj pripravlja, bo socialna vojska. Komunizem ima v sebi veliko dobrega in kar ima dobrega, bo povzel cel svet, kar ima pa v sebi umetnega, nenaravnega, bo pa vsak narod vrgel iz sebe in tudi ruski narod je tako močan in zdrav sam v sebi, da bo to vrgel iz sebe." (Brodar, 2011, 291)

imela do Zveze sovjetskih socialističnih republik pozitiven odnos. V svojem, predvsem avtonomistično naravnanim programu, ki ga je oblikovala za volitve v Narodno skupščino Kraljevine SHS 18. marca 1923, je posebej zahtevala, da se kraljevina zbliža z Bolgarijo in Rusijo, "ki sta naši naravni zaveznici in prijateljici; samo odbijati jih ne smemo od sebe, kakor se je to godilo doslej".²⁷

O Leninu se na katoliški strani ni ostro izrazil tudi profesor na ljubljanski Teološki fakulteti dr. Lambert Ehrlich. V katoliški reviji za kulturno sociološka vprašanja *Čas* je objavil obsežno razpravo o ruskem boljševizmu. Začel jo je s kratkim pogledom na Lenina, nedvomno izjemnim pojavom v zgodovini človeštva. "Njegova tvorba, ruski boljševizem, nudi vsem zgodovinarjem, sociologom, politikom, psihologom, veroslovcem in pedagogom zanimiv problem za raziskavanje."²⁸

Po Ehrlichu Leninov pomen ni bil v tem, da je z revolucijo zrušil staro Rusijo. Njegov pomen je bil ta, da je skušal po revoluciji z vso resnostjo uresničiti Marksov socializem, ki so ga socialisti drugje samo teoretično zagovarjali. V tem je bil izviren, virtuozen, saj je izvedel komunistično utopijo v največji državi v največjem slogu in matematično natančno, kot da bi risal geometrične like v teoretično matematično knjigo. Tu je pokazal duševno kapaciteto in inteligenco, ki je prej še ni bilo v ruskem vladajočem organizmu.²⁹

Ne le v katoliškem taboru, temveč v celotnem slovenskem kulturno političnem prostoru pa sta izstopali razmišljanji, ki ju je Leninu namenil teolog, filozof in eden vodilnih krščanskih socialistov v dvajsetih letih, France Terseglav. V prvem, ki ga je objavil v glasilu krščansko socialnega delavstva *Pravica*, je Lenina brez omahovanja

²⁷ Perovšek, 1998, 83–84.

²⁸ Ehrlich, 1923/24, 192.

²⁹ Prav tam.

označil za enega največjih mož modernega človeštva, človeka z velikimi napakami in velikimi vrlinami, gorečega bojovníka za pravice zatiranega ljudstva, velikana, kakršnega stoletja zgodovine le redko rodijo. Krščanski socialci, ki odločno odklanjajo brezbožni duh boljše vizma, ki mu je bil Lenin voditelj, se klanjajo njegovi osebni veličini, plemenitim namenom in ogromnemu delu, čeprav spomin na brezštevilne žrtve ruske revolucije to sliko strašno kalí in jo pusti odsevati od krvavordečega ozadja v demoničnem lesku.³⁰

Terseglav se ni mogel sprijazniti z divjim brezboštvom, ki ga je Lenin vase vsrkal z marksizmom. V Leninu kot marksistu pa je videl z vso brezobzirnostjo fanatično v svojo idejo verujočega človeka, zagovornika brezobzirnega marksizma do konca. Tako ga je usoda, ki je hotela maščevati vse tristoletno gorje, krivice in žrtve carizma v enem trenutku izbrala za strašno orodje v bližnji prihodnosti, ko je nihče ni niti slutil. Kajti Lenin je bil za to nalogo predpoklican po svoji orjaški energiji, neuklonljivi volji in neomajni veri v socializem, obenem pa po svoji nesebičnosti in vdanosti stvari ter ideji, ne da bi iskal sebe in svoje koristi.³¹

Na vprašanje, kako je Leninu uspel revolucionarni podvig, da je zavladal nad ogromno Rusijo in ji narekoval svojo voljo, je Terseglav odgovoril, da to lahko stori samo genij. Genij dela čudeže, ki izvirajo iz globin njegove neizčrpne možnosti ustvarjanja, so mu od Boga dani in premagajo vse ovire. A pri tem je bilo v Leninu nekaj demonsko genialnega, tako kot pri Petru Velikem. To je ljudstvo izrazilo s tem, da je oba imenovalo Antikrista. "Bila sta pač oba tipična Slovana z dušo, v kateri se skrivajo neizglajeno največje strahote poleg največjih dobrot. Vendar pa sta se visoko povzdignila nad slovansko mehkobno lenivost, brezbriznost in črnogledost ter šla (...)

³⁰ F.[rance] T. [erseglav], "[Uvodnik z dne 21. januarja]", *P*, 24. 1. 1924, 1.

³¹ Prav tam.

na delo; oba sta cenila metodično znanje, se nista brigala za ugovore, predsodke in pomisleke ter sta funkcionirala točno kakor ura. (...) To potrebno brezobzirnost in krutost jim[a] je dala njihova narava, rojena ob mejah Azije.”³²

Terseglav se je zavedal, da Lenin ni odstranil samo ruskega imperatorskega absolutizma, temveč je razdril tudi veliko dobrega. Toda gradil je tudi na novo. To, da Rusija sredi požara največje revolucije, kar jih pozna človeštvo, ni zgorela, da so bile njene izgube sorazmerno majhne, da je sovražniki niso razkosali, temveč da se čedalje bolj dviga do prejšnje moči, je zasluga tega izrednega moža. Niti ruska meščanska inteligenca, niti delavec ali mužik s svojimi običajnimi močmi te države ne bi rešili iz meteža revolucije, pač pa bi jo še bolj pogreznili v anarhijo. Anarhije so jo obvarovali samo Leninov ostri, hladni razum, njegova velika delovna sposobnost, osebna poštenost in jeklena volja, ki se ji je moralo vse ukloniti, bodisi v nasprotnem, bodisi v lastnem taboru. “Ljenin je bil Slovan,” je zaključil Terseglav. “Zato tembolj ču-timo, da je z njim izgubila Rusija mogočnega duha, kakršnega dolgo, dolgo ne bo več imela, in z njo vse Slovanstvo.”³³

Svoj drugi prispevek o Leninu, v katerega je vgradil močan teološko-filozofski naboj, je Terseglav objavil v glasilu levega krila krščanskosocialnega gibanja *Socialna misel*. Začel ga je s premislekom razmerja med genijem in svetnikom. Poudaril je, da je svetnik, kolikor je sploh mogoče, etično popoln. Dobro, ki ga udejanja, ne uveljavlja na račun drugega dobrega. Izvira iz dobrega, posluhuje se samo dobrega in rodi samo dobro. Seveda tudi v svetniku obstaja notranji boj, vendar se vsak boj konča z vsestransko zmago dobrega. Drugače pa je pri nesvetniškem geniju, njegovo pot vodi velika notranja neskladnost, iz katere izvira nesomernost njegovega življenj-

³² Prav tam.

³³ Prav tam.

skega dela do svetá. Tak genij je enostranski, njegov etos ni dovršen, velik je v dobrem in obenem velik v zlem. Del njegove biti je v popolnem neskladju z vsemi drugimi in razvit do velikanskih – ali kakor pri Leninu – naravnost pošastnih razmer. Svetnik, ki deluje po nebeških silah, kot orodje v rokah Večnega, je človek navdiha, elementarne sile in neustavljivega vpliva, medtem ko je talent človek neumornega urjenja, preračunanih metod in vztrajnega počasnega uveljavljanja. V njem ni tiste velike notranje napetosti, ki vlada pri značajih, iz katerih se razvijejo tako veliki svetniki kot demonski geniji. In v tem pogledu je Lenin nenavaden pojav v najvišji meri, ki je združeval intuitivnost in elementarno moč genija, metodičnost in vztrajnost talenta, moralno vznesenost za svojo zamisel bodočega človeškega soživljenja in skoraj popolno pomanjkanje etičnega čustvovanja glede na sredstva.³⁴

Terseglav je tu opozoril, da za Lenina niso obstajali posamezniki, usoda posameznih oseb, njihovo gorje in radosti, pač pa samo človeštvo, velike množice, celotna družba. V splošni socialni blagor in v popolno družbo prihodnosti, v to, da se more in mora doseči, je verjel s strahotnim fanatizmom. V tej veri sami na sebi je bil ogromen etični nagib. Leninova zahteva, naj posameznik dela le za celoto, da misli bolj na druge kot na sebe, da svoje koristi ne loči od splošne, ni bila zmotna, saj je stremela k dosegu najpopolnejše stopnje soživljenja ljudi na osnovi socialne solidarnosti. Etična zmeta Leninovega genija ni bila v njegovem utopizmu, ki ga je le privedel do praktičnih zmot, pač pa v tem, da je prezrl, kako stremljenje po najpopolnejši družbi nujno terja upoštevanje vseh in vsakega, da ne sme težiti k splošni koristi, ne da bi zagotovilo dvig in izpopolnitev tudi tistih, ki stoje geniju na poti kot podporniki obstoječega krivičnega družbenega reda, ki nevede zaslužnjuje ljudi – če so le

³⁴ Terseglav, 1924, 42–43.

kolikor toliko dobre volje. “Na vsak način pa stoji tudi pred genijem pri ustvarjanju njegovega socialnega zamisla s plamenečimi besedami zapisana sinajska zapoved: ne ubijaj!”³⁵

Terseglav je podpiral evolutivni in ne revolucionarni način družbenih sprememb v smeri socializma. Ta se namreč po svoji končni posledici od revolucije sploh ne loči, razlika med njima je zgolj v časovni razdalji procesa družbene preosnove. Pri tem rezultat, dobljen po evoluciji, posameznike manj prizadene, žali in oškoduje ter manj pretrese celotno družbeno stavbo. A razumeti moramo tudi revolucijo, kajti, da “vladani ljudski sloji ne znajo brzdati svojega nagona po krvavem maščevanju, so v veliki meri krivi tudi vladajoči sloji, ki se, kakor vemo, čestokrat ne boje krvi, da vlast pridobe, utrdijo ali ohranijo. Sklicevanje na ‚legitimnost‘ ne drži vedno, ker si to pravo čestokrat ustvarijo tisti, katerim je v prilog. Bolj drži od skolastikov toli poudarjani ozir na splošni blagor in na ‚maius malum evitandum‘.”³⁶

Skladno s svojim svetovnonazorskim oziroma katoliškim pojmovanjem zgodovine je Terseglav evolutivno ali revolucionarno obliko izvedbe družbenih sprememb pogojeval s supraracionalnim dejavnikom oziroma božjo previdnostjo. Zato je demonski genij orodje v rokah usode, katere odrešenjsko ravnanje je nedoumljivo in neizrekljivo. “Tudi Ljenin je bil orodje, po katerem je Previdnost izvršila strašno kazen nad strašnimi zločini treh predidocih stoletij ruske zgodovine.” In kolikor etos take ljudi obsoja, toliko čutimo do njih svojevrstno čustvo skrivnostne groze, če so po svojih siceršnjih darovih veliki. Ruski diktator pri njih vzbuja popolno sovraštvo, za druge je bil njihov največji odrešenik.³⁷ Dejstvo pa je, da mora etično dovršen človek vsakogar ocenjevati po enakih merilih. Terseglav je

³⁵ Prav tam, 43–44.

³⁶ Prav tam, 44–45, op. 2.

³⁷ Prav tam, 45.

tu primerjal Lenina in Mussolinija, ki po brezobzirnosti svojih metod do sodržavljanov kvalitativno prav nič ne zaostaja za Leninom. Misel, da bi lahko Mussolinija razumeli kot nekakega zahodnega proti-Lenina, ki naj bi združil katoliško latinstvo ali morda ves Zahod za uresničenje svoje protisocialistične družbene zamisli, je zavrnil. Mussolini se namreč od Lenina "s stališča ethosa vsestranske ljubezni in prizanašanja osebam čisto nič ne razlikuje". Različna sta si samo po političnosocialni zamisli (Mussolinijeva je romanska, individualistično-nacionalna in hierarhična, Leninova pa slovanska, socialistična, kozmopolitska in izenačujoča), zunanjih okoliščinah njunega dela (Lenin je moral premagati neprimerno večje ovire) in po stopnji osebne energije ter osebni značaju (Mussolini je brutalen latinec, Lenin pa pri vsej kruti brezobzirnosti tudi skrito mehak – nasproti ženi, sestri, prijateljem in otrokom). "Sicer pa je prav ta stran najbolj zagonetna pri Ljenu," je pristavil Terseglav. Ne vemo, ali mu je neusmiljenost do nasprotnikov povzročala notranji boj, ali pa se konflikta z etosom tu *sploh* ni zavedal.³⁸

Za vsestransko objektivno razjasnitev tako izjemnega človeka, kot je bil Lenin, so bili po Terseglavu merodajni nameni usode in okoliščine, v katerih so bili uresničeni. In kar zadeva okoliščine, je bil ta največji socialni revolucionar sveta, oznanjevalec vesoljnega bratstva in vsečlovečanske republike Rus, ruski "prostoljudin" je v njem videl sebe, skrito moč ruske biti, poosebljenje njegovih sanj o "božjem kraljestvu na zemlji". Ni pa prišel mož s krščanskim evangelijem božjega kraljestva, kot so ga pričakovali Čadajev, Dostojevski, Solovjev, Aksakov in slavjanofili, temveč z Marksom in zahodno znanostjo pozitivizma, zgodovinskega materializma in racionalizma. Peter Veliki se je v ruski zgodovini pojavil drugič.³⁹

³⁸ Prav tam, op. 3.

³⁹ Prav tam, 45, 46.

In kakor ob nastopu prvega, so padale glave tudi zdaj, le še v večjem, džingiskanskem obsegu. Lenin je ustvarjal svoj “marksizem”, je nadaljeval Terseglav, s celim narodom je ravnal kot s testom, ki ga mesi stvaritelj, kakor hoče, carjeval je bolj kot kateri koli car pred njim. Ali je s tem ustvaril nekaj, kar bo preživelo njegov čas in iz Rusije prešlo v tvorbo nove človeške družbe, pa je vprašanje, ki odloča o Leninovem resničnem zgodovinskem pomenu. O pomenu moža, ki je po svojem umu, delovni sili in energiji gotovo velikan, kakor je strašen po pomanjkanju tistega etosa, ki terja prizanašanje in ljubezen do življenja, mišljenja in stališča vsakega človeka, spoštovanje preteklosti, upoštevanje sedanjosti ter počasno notranjo reformo duha kot nujni predpogoj vsake vsestranske socialne reforme.⁴⁰

Čeprav na gornje vprašanje Terseglav še ni mogel odgovoriti, je označil temeljne prvine Leninovega dela, ki bi jih tedaj že lahko ocenili. Menil je, da je Lenin s tem, ko je vzel krmilo revolucije iz rok brezglavi in nepodjetni revolucijski inteligenci, Rusijo rešil pred progresivnim notranjim razpadanjem (neruski narodi), pohlepom soseda ob tihomorski obali in eksploatatorskimi nameni antantnih zaveznikov. Z Brest-litovskim mirom in geslom Vojna vojni! je pospešil konec svetovne morije, z voljo za bodočo republiko celotnega človeštva, federacijo svobodnih narodov in parlament vsega človeštva pa je postavil temeljne smernice bodočega svetovnega razvoja. Če ne bi bilo Leninovega mogočnega sunka, tudi ne bi stopila na plan Azija z zahtevo po samoodločbi njenih podjarmljenih narodov, ne bi se dvignila Kemalova Turčija, ne bi od Tihega oceana in mongolskih step do afriške puščave in ameriških prerij sužnji belega človeka dvignili glav in zahtevali svojo svobodo. Leninov prelomni pomen ni v uresničevanju komunizma kot sistema, utelešenje te

⁴⁰ Prav tam, 46–47.

nemške učenjakarske teorije je tisto, kar je pri njem najmanj pomembno, najmanj trajno in goli eksperiment.⁴¹

Lenin je posebej za Rusijo največ pomenil kot vzgojitelj povsem novega rodu. Carizem je vzgojil leno, hlapčevsko, razbrzdano, nepomično in potuhnjeno ter korupciji vdano inteligenco, Lenin pa je prisilil ljudi k trdnemu in smotrnemu delu, k smislu za skupnost, pridnost, disciplino in samozavest. V tem je največji dobrotnik svoje domovine. Tudi obnova miselnosti in moralnega preobrata v krogu od njega tako neusmiljeno preganjane emigracije ima svoj neposredni povod v njegovem nastopu. Ruskemu megljenemu in nemočnemu mesijanizmu je pokazal, da je treba delati, ne samo blésti. Če bi od njegovega dela vse propadlo, bo to ostalo. Gotovo pa bo propadel zahodnjaški, intelektualistični, po dekadenci uradnega pravoslavja pospeševani ateizem. Leninovo fanatično protikrščanstvo napoveduje novo, živo, dejavno krščanstvo. Ne da bi hotel, je Lenin rusko pravoslavje postavil pred problem, kako začeti prepород človeka in družbe od znotraj, brez samodržavnih bergel, v pomanjkanju in boju, kot je prerodilo človeštvo krščanstvo pod Neronom. Krščanstvo v Rusiji ne more propasti kljub vsem ateističnim orgijam Kom-somola, religiozni čut se v teh razmerah lahko le poglobi.⁴²

Z vero v ruski krščanski prerod je Terseglav zaokrožil svoje razmišljanje o Leninu, demonskem geniju z etičnim nagibom socialne pravičnosti, sloneči na zanikanju posameznika ter brezobzirni, ateistični, "džingiskansko" krvavi marksistični revoluciji. Na koncu je zapisal: "Ob tem človeku si se s pretresljivo močjo zavedel, kakšen veličasten Misterij vlada svetu in kako Previdnost vse ravna po svojih večnih smotrih. Ona kaznuje vsako etično krivdo; zločini revolucije se bodo maščevali prav tako, kakor je bil maščevan zločin

⁴¹ Prav tam, 47-48.

⁴² Prav tam, 48-49.

svetovne vojne. Nad kom, kako in kdaj, to je Njej pridržano. Kar je dobro, pa ostane in nese sadove. Božji arhitekt gradi po neodgonetljivih zakonih s strašnim veličanstvom. Rex tremendae maiestatis.”⁴³

Zaključek

Z gornjimi besedami so dobri dve leti po prihodu ruskih beguncev na Slovenskem sklenili tedanji pogled na voditelja ruske komunistične revolucije. Pozneje se je bistveno zaostрил, tako glede Lenina kot glede boljševizma. Vendar so še pred “časom nestrpnih” opredelili temeljne prvine Leninovega dela: izjemnost njegovega pojava, skrajni revolucionarni nastop, velikansko politično sposobnost, neusmiljeno nadgrajevanje doseženega cilja ter zgodovinsko razumevanje razvoja, ki je utemeljil dogodeno. Pri tem je potonil en del družbe, da bi se dvignil drugi. Le-to je za ene imelo negativni predznak, ki so ga videli v revolucionarnem nasilju, medtem ko je za druge predstavljalo vrednostni smisel. A dejstva, ki so se v Rusiji zgodila, so na Slovenskem sprejemali taka, kot so bila, s tem pa so živeli tudi ruski begunci, ki so svoj drugi dom našli na zahodnem robu slovanskega sveta.

Bibliografija

BRODAR, J. (2011): “Ob petinsedemdesetletnici mojega življenja”, v: J. Dežman, *Le vkup, le vkup uboga gmajna: preganjanje kmetov in kmečki upori v Sloveniji 1945–1955*, Mohorjeva družba, Ljubljana: Dunaj, 269–325.

EHRlich, L. (1923/24): “Ruski boljševizem”, *Čas* 18, zv. 4/5, 192–217.

PEROVŠEK, J. (1998): *Programi političnih strank, organizacij in združenj na Slovenskem v času Kraljevine SHS (1918–1929)*, Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana.

⁴³ Prav tam, 50.

PEROVŠEK, J. (2009): "*V zaželjeni deželi*": slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/Jugoslavijo 1918-1941, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana.

PEROVŠEK, J. (2012): *Samoodločba in federacija: slovenski komunisti in nacionalno vprašanje 1920-1941*, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana.

TERSEGLAV, F. (1924): "Vladimir Ljening", *Socialna misel* 3, št. 2, 42-50.

Avtonomist (A) (1924), Ljubljana, Albin Prepeluh.

Delavske novice (DN) (1924), Ljubljana, Konzorcij.

Glas svobode (GS) (1924), Ljubljana, Konzorcij.

Jutro (J) (1924), Ljubljana, Konzorcij Jutra.

Kmetijski list (KL) (1924), Ljubljana, Konzorcij.

Naprej (N) (1924), Krško, Zvonimir Bernot.

Narodni dnevnik (ND) (1924), Ljubljana, Konzorcij.

Nova pravda (NP) (1924), Ljubljana, Konzorcij.

Pravica (P) (1924), Ljubljana, Konzorcij.

Radikal (R) (1924), Ljubljana, Konzorcij.

Slovenec (Sl) (1924), Ljubljana, Konzorcij Slovenca.

Slovenski narod (SN) (1924), Ljubljana, Narodna tiskarna.

Socialist (So) (1924), Ljubljana, Pokrajinsko načelstvo SSJ za Slovenijo.

Straža (St) (1924), Maribor, Tiskarna sv. Cirila.

Tabor (T) (1924), Maribor, Tiskovna zadruga.